

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

A Kolozsvárt létesített 1848—49. orsz. ereklje-muzeum, Abony városi, alsó-fejérmegyei, bács-megyei, Baja városi, brüssói, belső-szolnokmegyei, budapesti, csongrádmegyei, fehérmegyei, gömörmegyei, hontmegyei, kolozsvári, maros-vásárhelyi, szabolcsmegyei, szentesi, tólnamegyei, tordai, torontálmegyei, török-becsei, vasmegyei honvéd-egyletek s a kolozsvári márczius 15. állandó bizottság hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Inczedy Sámuel nyug. ezredes elnök, Szigethy Miklós ezredes, Végh Bertalan ezredes alelnökök, Esterházy Miguel gr., Fináli Henrik dr., Gámán Zsigmond, Gyarmathy Miklós, Huszár Sándor br., Kőváry László, Martin Lajos dr., Sárkány Ferencz, Szász Gerő, Szabó Sámuel.

SZERKESZTETTE ÉS ÖSSZEÁLLITOTTA:

KUSZKÓ ISTVÁN,

az ereklje-muzeum öre.

Gróf Esterházy Kálmán,
hadnagy a 15. huszár-ezredben.

Gyarmathy Miklós,
hadnagy az 55. honv. zászlóaljnál.

MUNKATÁRSÁK:

Bánffi-Hunyadról: Gyarmathy Zsigmond, Gyarmathy Zsigmondné. Brassóból: Baráczy Sándor, Koós Ferencz. Budapestről: Benedek Elek, Bethlen Miklós gr. id., Degré Alajos, Gelich Richárd, Hegedűs István dr., Helfy Ignác, Hentaller Lajos, Horváth Boldizsár, Irányi Dániel, Jakab Elek, Jókai Mór, Károlyi Gábor gr., Kreith Béla gr., Pulszky Ferencz, Szász Róbert, Szinnyey József id., Tisza László, Torma Károly. Deésről: Kádát József. Kézdi-Vásárhelyről: Balogh Vendel dr. Kolozsvárról: Bartha Miklós, Benel Ferencz. Csernátóni Gyula dr., Deáky Albert, Ferenczy Zoltán dr., Gyalui Farkas dr., Hegyesy Vilmos, Hory Béla, Jékey Aladár, Magyary Mihály, Mayer János, Sebesi Samu, Veress Endre. Losonczról: Kováts Sándor. Maros-Vásárhelyről: Imreh Sándor. Nagybányáról: Törökfalvi Pap Zsigmond. Nagy-Sajórról: Sebestyén József. Nagyváradról: Hegyesi Márton. Nyiregyházárról: Krudy Gyula. Sátoralja-Ujhelyről: Matolay Etele. Szamosujvárról: Mártonffy Lajos dr. Sepsí-Szentgyörgyről: Várkonyi Endre. Székely-Ujvarhelyről: Ugron Gábor, Vajda Emil dr. Tordáról: Borbély György. Vizaknáról: Szentkatolnai Bakk Endre.

Szerkesztőség és kiadóhivatal, hová a lapot illető minden küldemény intézendő: Kolozsvárt, hosszú-utca 3. szám.

(Kolozsváriak előfizethetnek s hirdetések is adhatnak fel a kihordónál).

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Ára negyedévre 1 frt. — Külföldre 1 frt 25 kr.

A lap az első számtól kezdve megrendelhető.

TARTALOM:

Gyűjtjük össze az 1848—49-beli ereklyéket. Koós Ferencztől	126
Honvédek albuma	126
Levelezés:	
Nagybányáról. Törökfalvi Pap Zsigmondtól	128
Hogy lett és meddig volt gr. Andrássy Gyula honvéd? (Kivonat Mezősy László 1848—49. százados naplójából.)	128
Vasvári Pál halála napja. Hory Bélától	129
Adatok az orosz intervenció történelméhez. Hegyesi Mártontól	130
Halálozások:	
Kozma Ferencz. — Lendvay Rezső. — Lukács Sándor. — Nagy Dénes. — Novitzky Ferencz. — Sextius János. — Vida József	131—132
Irodalom:	
Kossuth Lajos. (Élet- és jellemrajz.) K.-tól	132
Különfélék:	
Mai számunkról. — Új munkatárs. — Egressy Gábor irományai. — Bem tábornok meghátrálása	132

MEGHIVÓ.

Az 1848—49. Történelmi Lapok szerkesztő bizottsági tagjai, munkatársai, a lap barátai tisztelettel meghívotnak minden hó 15-én este 1/8 órakor kezdődő barátságos társas összejövetelekre.

Ez összejövetelek helye a nyári időben Kolozsvárt az „Ujvilág“ helyiség külön terme.

Külön írásbeli meghívók vagy másnemű meghívások nem történnek.

Az összejöveteleken az orsz. ereklye-muzeummal s a „Történelmi Lapok“-kal kapcsolatos tárgyak felett fognak eszmecserek folyni. Ezekről az értesítés esetről-esetre a lap a hó elején megjelenő számában fog közzététetni.

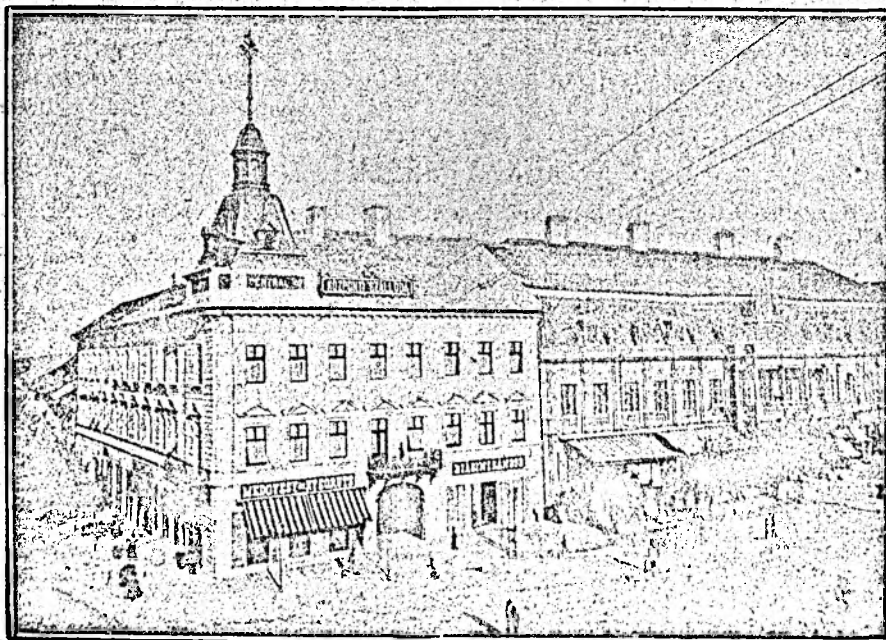
A rendező bizottság.

A július 15-iki harmadik összejövetelen a T. L. eddigi örvendetes pártolásának emlékére bizottságilag 10 darab életnagyságu Kossuth mellkép fog kisorsoltatni a lap terjesztői és azok között az előfizetők között, a kiknek *előfizetési díja e hó 15-éig a folyó év III. negyedére is beérkezett.* A kikre a sors nem esik, azok részére az augusztus 1-én megjelenő számhoz mellékeltek Kossuthnak egy Amerikában az emigráció idejében készült s nálunk kevésbé ismert autotípiai kliséről kártyára nyomott kabinet nagyságu arcsképe. Ebből a képből azonkívül a terjesztőknek és a honvéd-egyleteknek, a szegényebb honvédek és más hazafiak között Kossuth névnapja-alkalmával leendő tetszés szerinti ingyenes kiosztás végett annyi példány fog díjmentesen és bérmentve megküldetni, a hány előfizetőt beküldöttek.

A társas-estélyen való részvételét előzetesen már bejelentette lapunk tordai munkatársa: Borbély György tanár.

NAGY GÁBOR

Központi szállodája, étterme és kávéháza
KOLOZSVÁRT,

a Bánffy-palota mellett, a város központján, 36 utcára nyíló szoba a legmodernebb, egészen új berendezéssel, kilátással a főtérrre, a goth székesegyházra és három főutcára.

Telephon összeköttetés. Társas- és magánkocsi-közlekedés minden vonathoz.

Mérsékelt szoba-árak. Minden szobában árjegyzék. Tisztaság és pontos szolgálatra kiváló gond van fordítva. Kávéház, nyári és téli étkező helyiségek. Nagy díszterem, mely bállok, társas étkezések, felolvasások és hangversenyek tartására alkalmas.

Utazóknak a legkényelmesebb lakás.

Egyik tervezte a magyar szent korona új épületét, a másik rajzolta, a harmadik az építést vezette, a negyedik követ hordott s így tovább, mindenik megtette a maga kötelességét, a mint tudása, testi és szellemi ereje engedte.

A részek arányos, tökéletes kivitele és tetszetős volta adja meg az egésznek a kellemes összhangot s nagyon sokszor megtörténik, hogy egy-egy épület-részletnek a helyes kivitele nagyobb gondot, több utánjárást, terjedelmesebb alkotó-képességet kíván, mint az egésznek a vezetése.

Az még gyakrabban megtörténik, hogy a mig minden oldalról ünnepelek az alkotókat, a vezetőket, sokszor egészen elfeledkeznek azokról, a kik lelkesedéssel szentelték tudásukat, erejüket a közügynek, a kik sokszor véres veritékkel dolgoztak, hogy a haza földjének az a részlete, a melynek ujjaalkotásán, építésén, vezetésén ők vannak hivatva munkálkodni, teljes harmoniában legyen a többi részzel.

Ilyen részlete a magyar szent korona épületének *Kolozsvármegye*. Csak úgy rajzik a sok gondolat tollunk körül, a melyek magyaroznák azt a már sokat vitatott kérdést, hogy: „*Ki volt nagyobb?*“ a mikor annyi *nagyságot* ünnepeelve látunk s annyi munkában és eredményekben gazdag multtal bíró kiváló férfit iránt tartozó elismerés koszoruját hiában keressük. Lapunk keretén kívül esik azonban mindezeknek a magyarázata s csak az őszinte tisztelet adójával kívánunk adózni akkor, a midőn a kolozsvármegyei honvéd-egyletből hat férfit mutatunk be, a kik, miután letették a kardot, mindenik elfoglalta egy épületrészletnek, Kolozsvármegye ujjaépítésének fáradságos és szép munkáját.

Gyarmathy Miklós 1848—49-es hadnagynak, a megye alispánjának 25 éves jubileuma szolgáltatta erre az alkalmat s bár többen vannak, a kik ebben a társaságban méltán meg kellene, hogy jelenjenek, az idő és a tér ezuttal csak ennyinek juttatott alkalmat.

A képünkön levők a következők:

Esterházy Kálmán gróf Kolozsvármegyében Kolozsvárt született.

A nagy napoknak mindjárt az elején beállt, mint honvéd a nemzeti ügy szolgálatába. A 15. huszár-ezredben hadnagyi rangot viselt. Részt vett Bem alatt mindenik ütközetben mindaddig, míg egy ágyugolyó a harczerén jobb karját elsodorta.

A 48-as idők után sem szünt meg munkálni a haza javára. 1867-ben Kolozsvármegye főispáni székében foglalt helyet. Hivatalát a megye vezetése, szervezése körül fényes sikerrel, a közönség osztatlan szeretete és ragaszkodása mellett töltötte be 1884-ig. Azóta mint országgyűlési képviselő szolgálja a nemzetet.

Esterházy is, mint Kossuth, szabad idejét a természet titkainak tanulmányozására fordítja. Erdély floráját senki sem ismeri jobban, mint ő.

Szive, lelke, összes munkaereje mindig a nemzeté, mindig a hazáé s a közügyeké volt, melyeket önzetlenül s teljes odaadással szolgált. Midőn mindezekről futólagosan megemlékezünk, fenntartjuk magunknak, hogy egy adandó alkalommal a szabadságharcz kiváló leventéjének működését érdemlegesebben is bemutathassuk.

Gyarmathy Miklós Kolozsvármegyében Kalota-Szt.-Királyon született 1830-ban. Tanulmányait mielőtt Kolozsvárt bevégezhetné volna, 1848-ban beállott honvédek s később, mint hadnagy, a Bem tábornok főparancsnoksága alatti erdélyi hadseregben a Baróthy László s később Ihász Dániel (ki később Kossuth Lajos mellett halt el) parancsnoksága alatt az 55-ik honvéd zászlóaljban végig küzdötte a szabadságharcot. Részt vett a deési, vizaknai és piskii nagyobb csatákban s még mintegy 13 kisebb ütközetben.

A szabadságharc leveretése után, mint menekült bujdosott az alföldön, különösen Szathmárvármegyében. Később a Tisza-szabályozás bereghi osztályánál mint ártér-fejlesztő mérnök volt alkalmazva.

Midőn az üldözés lanyhult, hazajött falusi magányába és 1853-ban családot alapított. E házasságából született leánya dr. Brandt Józsefné Gyarmathy Laura. Folytatta tanulmányait s különösen a magyar köz- és magánjog volt az, a mi leginkább érdekelte.

Kiterjesztette figyelmét a mezőgazdaság előmozdítására is s feltalálta az eddig még ma is felül nem haladott váltóekéjét, a mit ma is Gyarmathy-féle eke név alatt ismer a gazdaközönség.

Foglalkozott a művészettel s mint elsőrendű énekes, népdalokat szerzett, melyeknek dallama átment a nép ajkára s ma is él.

Több figyelmet keltett cikket irt a kolozsvári és budapesti lapokba.

Az alkotmány első visszaállításakor, 1861-ben Kolozsvármegye közönsége az első marchalison tiszteletbeli jegyzőnek választotta meg.

A rövid ideig tartott alkotmányos élet megszűntével ő is visszavonult a közpályától s a provizorium alatt nem vállalt hivatalt.

Az 1867-iki kiegyezés alkalmával az akkori rendszer szerint még fennállott kerületi alispáni állásra választott meg a vármegye felső kerületébe s mint ilyen szolgált 1872-ig, mikor az új szervezés szerint szervezett főjegyzői állásra választott meg. 1875-ben pedig a Matskássy Pál alispán elhalálása folytán üresedésbe jött alispáni állásra hivatott meg s azóta mint alispán szolgálja a vármegyét és hazáját.

A honvédségi intézmény felállítására után belépett a honvédség szabadságot állományába s ott mint százados két évig szolgált, de ideje nem engedvén, hogy mindkét hivatásának megfeleljen, később a honvédség kötelékéből kilépett.

Első neje elhalálása után 1873-ban másodsor is házasságra lépett dr. Szabó leányával Paulával, az akkor özvegy Groisz Nándornéval.

Gyarmathy 25 év óta szolgálja híen, odaadással Kolozsvármegyét s ez alkalomból Kolozsvármegye közönsége szeretett alispánjának a tiszteletére igen impozáns jubileumi ünnepet rendezett Kolozsváron, melyen a megye tisztikarának és közönségének színe-java részt vett.

Sárkány Ferencz Szilágyvármegyében Szilágy-Csehen született 1822-ben. Mint papot és tanárjelöltet szólította fegyverre a nemzet ügye, hova 1848. októberben mint nemzetőr hadnagy lépett szolgálatba. Mint honvéd 1849. január 5-ig, a fegyverletételig, a 95. honv. zászlóaljnál hadnagyi ranggal szolgált. A fegyvert 1849. augusztus 20-án Nagyváradon tette le. A szabadságharc után a tanári kadhetrára lépett ismét s a kolozsvári ref. gymnasiumban nemrég bekövetkezett nyugdíjaztatásáig működött. Mint falusi kö-

zépirtokos, Kolozsvármegye bizottságában is gyakran hozzászólt a megyei ügyekhez. A kolozsvármegyei honvéd-egyletnek jegyzői tollát viszi.

Gyarmathy Zsigmond Kolozsvármegyében Kalota-Szent-Királyon született 1832-ben. A szabadságharcba mint tanuló vult be a 32. honvéd zászlóaljhoz, hol főhadnagyi rangot viselt s végig küzdötte Bem alatt a csatákat. A fegyverletétel után Kalotaszeg vidéke jólléte és fejlődése előmozdítására szentelte életét. Mint a vidék közbirtokosságának igazgatója s mint kalotaszegi takarékpénztár igazgató, igazi atyja a népek s nejevel, a kitűnő író *Gyarmathy Zsigmond* nével, kinek a kalotaszegi varrottasak ismertté és divatosá tétele egyik legfőbb érdeme, hathatósan befolytak a vidék népének anyagi gyarapítására és művelődésére.

Csiszár József Kolozsvármegyében Kolozsvárt született 1833-ban. Mint 15 éves tanuló lépett a 4. honvéd vadász-ezredbe 1848. őszén. Alvadász minőségben Kisbányánál és Bánffy-Hunyadnál vett részt az ütközetekben. Az utóbbi helyen balkarját is elvesztette. Szívvel, lélekkel szolgálja a megyét mint főszolgabíró. Fia szintén a megye szolgálatában áll, mint I. aljegyző.

Kiss Lajos Bécsben született 1820-ban. A szabadságharc a közös hadseregben találta, mint hadapródot. Eleitől végig szolgált. Először a híres 11. honvéd zászlóaljban, azután a 27-ben, mint százados. Az erdélyi hadjárat minden nevezetesebb ütközetében, Fehérvár ostromában is részt vett. A szabadságharc után Kolozsvármegyét szolgálta nyugalmomba vonulásáig.

Levelezés.

Nagybányáról.

Mélyen Tisztelt Bizottság!

F. évi június 12-én hozzám intézett megtisztelő felhívásában Teleki Sándor ezredes halála által okozott fájdalmának velem közlése megújítja bánatomat; mert hiszen ha elhunytával csak azt éreztem, hogy egyik régi legjobb barátomat vesztettem el, most a Tisztelt Bizottság találó kifejezésekkel emlékeztet, hogy vele együtt sirba szállt sok szép gondolat, sok szép terv, melyek felvetésével s a kiviteli irány és erő megadásával hathatósan előmozdították volna nemzeti ügyünket és e tekintetben őszintén igazat válaszolva ki kell jelentenem, hogy az ő helye a vidéken pótolhatatlan, nem csak, sőt a legtávolabbról sem tudnék akár a régi, akár az újabb nemzedékből ajánlani olyan férfit, ha mindjárt egybe többek tehetségét kévébe kötném is, a ki az ő helyét némileg betölthetné.

Mindamellet e hiányleletet nem akarom mentségül használni a végett, hogy a Tisztelt Bizottság nagy és nemes feladatához kívánt munkásság alól magamat vagy másokat kivonhassam; mert ha valahol, a bizottság által kijelölt téren vélem szükségesnek, hogy a nemzeti dicsőség pantheonja felépítéséhez kiki a maga tehetsége szerint egy-egy követ, vagy csak törmelékét is vigyen az egyenetléssel foglalkozó építők munkásságának előmozdítására.

S miután e tekintetben az egyéniség jelentőségét az általa megélt események mértékével összetéveszteni tulságos szerénység lenne: én mint a régi gárdának egyik maradéka, munkatársul magamat ajánlhatom oly értelemben, melyben a nemzeti ügy elővitelének bár gyenge vállakkal, de mindenkor történeti igazsággal megfelelehetek.

Mély tisztelettel és hazafiai üdvözléssel kész szolgálja Nagybanán, 1892. évi július hó 3-án

Törökfalvi Pap Zsigmond,
nyug. kir. járásbíró.

Hogy lett és meddig volt gr. Andrássy Gyula honvéd?

— Kivonat *Mezösy László* 1848—49. százados naplójából. —

(Vége).

Egy hét mulva ismét megjáratták velünk ezt az áprilist, de akkor valamivel tovább mentünk. *Stix-Neusiedel* faluig, — ott már foglyokat is ejtettünk vagy 20-at a *Jelasics* horvátjaiból. Estefelé a *stix-neusiedeli* erdő mellett mutatkozott vasas német lovasokat öt-hat ágyúlövessel szoritották az erdő tulsó oldalára tüzeireink. Ezek voltak az első ágyúlövések, melyeket a forradalom alatt azután oly bőven hallottam. Látva este az ellenség oly közelségét, reggelre az ütközetet biztosnak hittük. Hire futott a táborban, hogy nem előre Bécs felé indulunk, hanem ismét vissza a párendorfi táborba, — és úgy lön. Hasztalan hallatszott mindenféle az „*árulás*“ szó, engedelmeskedni kellett, s visszamentünk Párendorfba.

Öt, hat nap mult, gyakoroltuk a legénységet a puska gyors megtöltésére, lövésre, irányzásra; ha ledőlünk a gyepre s letéve füleinket a földre, a *Jelasics* és *Windischgrätz* ágyúi tompa dörgését halottuk, melyek az ostrom alá fogott Bécs ellen szórtak golyót és bombákat

Végre egy hét mulva megérkezett a táborba *Kossuth*, felkeresett több lovas és gyalog zászlóaljat, mindenikhez lelkesítő szónoklatokat tartva, nekünk *Zempléni*eknek megemlítette *Rákóczy Ferenczet*, s hogy mint mondá, az ő csekély személye is ott látta az első napvilágot. Megígérte, hogy másnap maga vezet bennünket Bécs felmentésére. Későn jött *Kossuth*. Már akkor Bécs elesett. Az induló harmadszor is, azon az uton, azon rendszer mellett vette kezdetét. Már *Bruckban* a németek személyesen kezdtek bennünket ösmerni, szégyeltem tőlök magamat. No, gondolám, így szokta a táblabíró politika — egy magában bízó hadsereg lelkesedését növelni.

Harmadszor *Schwechátig* mentünk. Hogy folyt le a mindkét részről pár száz halottba és sebesültbe került, de a mi *Pozsonyba* való visszavonulásunkkal végződött csata, azt nem tartom szükségesnek ide feljegyezni.

Azonban a *Schvechat*, vagyis inkább Bécs felé vonuló magyar táborhoz tartozó zászlóaljak utjának, a *schvechati* csatát két nappal megelőzőt s *Enzensdorf* felett eltöltött egy éjelét rajzolom itt le, gyenge, de hü vázlatban. melyről valaha egy *Munkácsi*, vagy más festő, oly szép történeti képet festhet le, mely diszére válhatik a leggazdagabb paloták termének is.

Bruckon túl *Ausztria* földje igen hasonlít az *Abauj* megyei *Csereháthoz*, *Krasznayik*, *Vajda*, *Bátor*, *Gagy*, *Fáj*, *Bakta* vidékéhez. Lejtős dombok, a dombok oldalán szántóföldek, tetejüket kisebb-nagyobb kiterjedésű erdők koszorúzzák, a völgyekben kaszálók, rétek, melyeket csekély vizet vezető patakok szeldelnek.

Enzensdorf keleti oldalán, egy ilyen erdőkoszorúta lejtős domb oldalán zöld nagy tábla őszivetésen haladva, megálljt vezényelve, jelöltetett ki az éjjeli szállás. Itt már nem követhetett bennünket az *Andrássy* gróf bős szekere. Gulába rakván fegyverét a legénység, egy ócska gyepes árokpartra leheveredtem, remélve, hogy itt töltjük a hüvös, hosszú október végi éjszakát. *Andrássy* őrnagy is leszállt lováról s azt átadta lovászának, ő is ledől mellém, s tréfásan mondtam neki:

„Jobb lenne a kandalló mellett tölteni el ezt a hüvös éjszakát, mint itt a csillagos ég sátora alatt, ócska árokparton, a vékony tisztí köpenyben.“

„Igy se halunk meg egy pár éjszakán, azután pedig, reményilem, Bécsben uri szalonban leszünk kvártélyozva“ felelt *Andrássy*

„Tavaly Tátrafüreden ösmerkedtem meg két szép bécsi baronesszal a Brandenstein leányokkal, kik nagy néujükkel, a gazdag báró Loprestinével egy hetet időztek ott s nézték meg a Kárpát szép pontjait, a bárónő, mint kísértőt társaságukba parancsolt S én megígértem a szép két leánynak, hogy ha Bécsbe megyek, meglátogatom őket. Még akkor nem álmotuk, hogy így masírozunk Bécsbe! Oda szállásolom magam a gróffal együtt.“

„Nagyon jó lesz! — felelt Gyula gróf — csak valahogy nagyon erősen utunkat ne állják a németek — ha másból nem is — szerelemföltésből, ha maga nem mint ellenség, de mint udvarló akarna Bécsbe ellátogatni“

Ekkor egy huszár hadnagy lóháton állt meg előttünk, köszönt s ennyit szólt: „Örnagy ur! zászlójából kérek egy századot, a főhadai szállás éjjeli őrzésére“ — „Vegye a századját s menjen“ szólt nekem. A még félig-meddig le sem hevert legénység vezényletemre vállára véve fegyverét, s magam is kardot húzva követtük az előttem csendesen lovagoló tisztet. „Látja ott a dombtetőn azt a kis kerek erdőt? oda vezesse vissza a századot, ott lesz az éjjel a főhadiszállás.“

Az erdő szélén már igen ritkán, öt, hat öl távolban álltak egymástól a sok százados, vastag, terebélyes tölgyfák. Beljebb az erdő mindig sűrűbb, sűrűbb volt. „A ritkásan álló nagy fák egyike alatt — tüzet és füstöt lát százados ur, az a tölgyfa lesz reggelig a főhadiszállása a magyar tábornak, egyik fél századja bent a sűrűbb erdőben, nyugalomba helyezkedik, más felével pedig minden szem két öltre állván egymástól, olyan négyszöget képeztet, hogy az így közepébe esett nagy tölgyfa, vagy éjjeli főhadiszállás, előlről mindkét oldalról és hátulról is fedezve lévén s ezen őrlánczat minden két órában, reggelig a másik fél századdal, váltassa fel.“ A huszár tiszt megsarkartyuzva lovát, engem ott hagyott

A négyszöget megalkottam, a főhadiszállásul szolgáló tölgy a négyszög közepébe esett, a fél századot nyugodni Zábráczy főhadnagyal beljebb küldtem a sűrűbb fák közé. Már esteledett, én az erdő szélén álló Szepesy Péter hadnaggyal, ki az őrszemekre ügyelt, beszélgettem.

A festői tájkép itt kezdődik. A főhadiszállásul szolgáló óriás tölgyfa alatt, nagy tűz égett, melynek lángja megvilágította a sárguló őszi félig sárga, félig zöld fa lombjait. A nagy tölgyfától távol, öt, tiz, husz öllel is elszórtan jobb és baloldalon, sok apró tűz égett melyek mellett a főhadiszálláshoz tartozók lovaira felügyelők, s más egyéb szolgálk ültek, mozgogtak, az oldalt leközöveket paripák, külön, külön ropogtatták az eleikbe dobott szelna csomókat. Nekem az ötven-hatvan öl távolba állónak, vissza pillantva, ez a látvány az est teljes beálltával felséges tájképet mutatott. A nagy fát, ha ki nem vágták azóta, ma is felismerném

Orszemeim rendben lévén, s rendes felváltásukról gondoskodván, magam is a főhadiszállásul szolgáló nagy tölgy alatt égő tüzhöz mentem. Nagy, szőrrel tömött, szarvasbőr hosszukás párnán feküdt, a nagy tölgyfához támasztva fejét: Kossuth, lábától mitegy öl távolságra égett a nagy tűz, melyet egy felszolgáló huszár meg-meg igazgatott, a tűz tulsó oldalán háromlábú tábori borszekén ültek: *Móga* és *Teleky* gróf osztrák molnári tisztii veres hajtókás egyenruhájokban, kis katonasapka fejkön, hátrább székeken ülve, vagy félkönyökre dőlve, pokróczokon, köpenyegeken heverték a tűz körül még *Csányi László*, *Pázmány Dénes*, *Bónis Samu*, *Répásy Gyula* is. Felfogva mindig magammal hordott szarvasbőr, széllel bélelt párnámat, én is a tűz mellé heveredtem, mely reggelig égett. Este sajtok, füstölt szalonák, sódarok, kulacsokban, czi-

nyokat. Löwenskiold azután itt volt hazánkban egész az orosz interventio kezdetéig s csak Duklán, a betöréskor jelentkezett Pászkejevicsnél, bizonyára kimerítő tudósítással szolgálván megfigyeléseiről.

Hegyesi Márton.

Halálozások.

Honvéd-egyleteket, munkatársainkat s lapunk barátait kérjük: a halálozásokról sziveskedjenek egy-egy rövid tudósítást írni s a gyászjelentést az ereklye-muzeum számára esetről esetre beküldeni.

Kozma Ferencz, a földmivelésügyi miniszterium tanácsosa, meghalt július 6-án.

Puritán jellemű ember volt, a ki egy egész élet szorgalmas munkásságával azt bizonyította, hogy a külső sikerek és a népszerűség hajhászása nélkül is lehet valaki az ország buzgó szolgája, a közérdek előharczója. 1825-ben született Somogy megyében és alsóbb iskoláit Pápán végezte. Lovaskatonának készült és 1844-ben beállt a magyar testőrségbe. A szabadságharcot végig küzdötte Világos g. Azután elbujdosott. Somogy megyét otthagya és nőül vevén *Szűts Igarikát*, Fehérvármegyében, *Baracsán* telepedett meg, a hol 1861-ig gazdálkodott, a mikor főszolgabíróvá választották meg. A provizórium alatt erről a hivataláról is lemondott és visszatért baracscai birtokára. 1868-ban a földmivelési miniszteriumba hívták meg és mint titkárra, reábizták a lótenyésztés vezetését.

Az új titkárt ez meg sem döbbentette, hanem hozzáállott a rendezéshez, mely rövid időn méneseiket s ezzel kapcsolatosan ott nagy ügyosztályt teremtett. Bábólnán tiszta arabs-fajokat tenyésztett, Kisbéren telivér angol, Mezőhegyesen Nonius-, Furioso- és Gidrán-fajokat, Fogarason pedig lipiczai fajokat.

Az állami ménések az ő kezelése alatt hirtelen fölvirágoztak. A csikóalkákból nagy ménések lettek s az azokból kikerült versenyparipák egyszerre hírezték a magyar lovaknak egész Európában. Az ő méneseiből kerültek ki a leghíresebb magyar versenylovak. Ezzel magára vonta a koronás király figyelmét, a ki működésének elismerésül, mint a hadvezért a csatatéren, a mezőhegyesi istállóban nevezte ki miniszteri tanácsossá. Föltűnést és meglegedést keltett ez az egész országban. *Kozma Ferencz* a ménesbirtokokon oly mintagazdaságot létesített, hogy bámulatba ejtette a külföld legjelesebb mintagazdászait is. A lótenyésztés terén elért sikereit 1835-ben muatta be, a kiállítás alkalmával, és e sikerek elismerésül kapta meg a szent István-rend kis keresztjét s a külföldi rendjelek egész seregét.

Minden évben a nyár elején szokta volt végigjárni az állami ménéseket s ez időn is június 7-én kelt utra. Bábólnáról Kisbérre utazott, a hol meghült, de ennek dacára folytatta körutját Mezőhegyesre, a hová június 21-én érkezett meg. Itt annyira rosszul lett, hogy ágyba kellett feküdnie s azóta folyton gyötörte a betegség. 26-án reggel fél 5 órakor meghalt Mezőhegyesen. Onnan Baracsra szállították. Ott e hónap 8-án délután temették el.

Lendvay Rezső, nyug. m. kir. honvéd-huszár ezredes elhunyt. *Lendvay Görgeivel* egyszerre lépett ki a gárdából s a Görgei hadtestével végigharcolta a felsőmagyarországi hadjáratot. Ott volt Budavár bevételénél is. Hazafiságáért hosszú és nehéz fogságot szenvedett. Az amnestia után hazajöve hunyadvármegyei feldult birtokait igyekezett rendbehozni, míg a honvédség újabb szervezésével a tényleges állományba lépett s mint ilyen, legutóbb parancsnoka volt az erdélyi 9-ik honvéd-huszár ezrednek. Mint katona erélyes, de humanus, mint ember becsületes és kitűnően mivelt, mint hazafi tántorithatlan volt s utolsó perczéig ragaszkodott azokhoz az eszmékhez, melyekért egykor küzdött. Első neje br. Bánffy Zsuzsanna halála után báró Jorntzi Ilonát, akkor özvegy Sebesi Istvánnét vette nőül, kit most özvegyen hagyott hátra.

Lukács Sándor, királyi bírósági végrehajtó, tordai polgár, 48-as honvéd meghalt Tordán folyó évi április hó 2-án.

Nagy Dénes, nyugalmazott 1848-iki honvéd főhadnagy, élete 78-ik, boldog házassága 40-ik évében meghalt Tordán 1891. évi november hó 10-én.

Novitzky Ferencz, kassai születésű emigráns Észak-Amerika Nebraska államában meghalt a minap 70 esz-

tendős korában. Novitzky 48-ban honvéd volt s a szabadságharc után emigrált. Hosszabb hányódás után 1865-ben került Amerikába s Nebraskában mint farmer telepedett le. Kétszer járt azóta idehaza, de csakhamar visszatért hazájába.

Sextius János bírósági hivatalnok meghalt Ipolyságon máj. 10-én, mint onnan Lipták Nándor jelenti; az elhunyt 48—49. honvéd altiszt volt, a besztercebányai zászlóaljnál szolgált, mint kitűnő katonát bajtársai tisztelték, szerették, becsülték. Branicskó ostrománál hősiesszen viselte magát. A polgári életben mint kitűnő hazafi volt ismeretes.

Vida József, mérnök, 1848—49-iki honvéd hadnagy Veszprém-Oszlopon elhunyt 66 éves korában a múlt hónap végén

Irodalom.

Kossuth Lajos.

— Élet- és jellemrajz. —

Irta dr. Vajda Emil székely-udvarhelyi tanár.

(K.) Milliók szívében kelt lelkesedést, ébreszt a lelkekben csodálatot Kossuth Lajos alakja, egyénisége, élete és működése. E lelkesedés, e csodálat varázshatása alatt gondolatok születnek, könyvek teremnek, melyek nemzetünk óriását méltatják, működését leírják s a nevével szorosán összefűződő s hazánk történetében a legszebb korszakot képező idők cselekményeit tárgyalják. Nekünk van már egy egész kis könyvtárunk ezekből. Van több kötete az angolnak is, az amerikaiak is. Minden nemzet csodálattal és tisztelettel vette és veszi körül nemzetünk kimagasló férfját.

Dr. Vajda Emil is irt egy könyvet róla, a mely könyv minden eddigiek között a legjobb. A mű a Franklin-társulat nyomdájában külsőleg is tetszetősen van kiállítva. A könyv negyedrért 275 oldalra terjed. A művet 48 szép illusztráció díszíti. A czimlap előtt Kossuthnak egy szép kivitellű jelenkori képe kezdi meg a 48-as képsorozatot. A mű lendületes, vonzó irálylyal van írva, az adatok gonddal összegyűjtve és ügyesen csoportosítva. Ismerteti Kossuthot származásától, gyermek korából. Rámutat első fellépésére, bemutatja fiatal korából, a börtönben, az országgyűlésen, a miniszteriumban, a miniszterium élén, nevével a bitófán, melyet felszentelt a hősök martirhalála. Tárgyalja és ismerteti azután emigrációi életét, föllépésének hatását az új világrészben is s a londoni életét. A X. fejezetben szól a Kossuth Lajos családjáról, képbén is bemutatja a férfi- és nő-tagokat, Kossuth egy levelének faximilijét s végül Kossuthot mint embert, mint szónokot, mint államférfiut mutatja be.

A szerző gonddal gyűjtögette össze az adatokat könyve megírásához és sikerrel dolgozta fel azokat. A képek a maguk helyén gondolatokat ébresztenek s az egész mű becses és értékes munka s Kossuth Lajos nevenapja közeledtével épen alkalmas időben látott napvilágot arra, hogy többeknek a figyelmét felkeltse, hogy sokan olvassák, mert az átolvasást méltán megérdemli. Szerzőt a maga elé tűzött feladat sikeres megoldásáért a legteljesebb elismerés illeti. Közelebből mutattványt fogunk közölni belőle.

KÜLÖNFÉLÉK.

Mai számunkban közölt képcsoportozaton két férfi foglal helyet, kiknek mindenike egyik karját a szabadságharcban elveszítette. *Esterházy Kálmán* grófnak a jobb karja hiányzik s így a szívéhez közelebb álló

bal kézzel cselekedett folyton annyi jót, a mivel megyjét, nemzetét hálára kötelezte, ismerősei szeretetét kivívta. — *Csiszár Józsefnek* pedig a bal karja hiányzik s ő a jobb kézbe összpontosult erővel teljesítette maga körében feladatát úgy, a miként azt oly férfi képes, a kinek 15 éves korában az ágyu- és puska-golyó fityölése tartott előadást abban az iskolában, a melyből kikerültek a hazaszeretettől a legszebb példát nyújtják a későbbi nemzedéknek.

Új munkatárs. Nagybánya- és vidékéről Törökfalvi Pap Zsigmond nyugalmazott kir. járásbíró lép a mai nappal munkatársaink önkéntes gárdájába. Törökfalvi Pap Zsigmond a boldogult Teleki Sándor ezredesnek testi-lelki jó barátja volt; szívből és szellemben megegyeztek. Lapunk 6-ik számában Teleki Sándor maga ajánlotta be legjobb barátját olvasóinknak. Akkor még nem reméltük, hogy a zászlót is, lapunk élén, azon a kies vidéken nem sok időre át fogja adni, T. Pap Zsigmond neve előnyösen ismert a komoly irányu irodalom mezején. Olvasóink ismerik már lapunkból is. A társadalmi életben folytatott működéséért pedig, a személye iránt nyilvánuló tisztelet, szeretet és népszerűség, azok az ajánló levelek, a melyek részére minden körben rokonszenvet biztosítanak.

Egressy Gábor irományai. A Budapesten létesített 48-as kiállítás rendezősége megszerezte Egressy Gábor kormánybiztosnak és későbbi guerilla-vezérnek, a szabadságharc idejéből maradt összes irományait, köztük harmadfél száz igen érdekes történelmi jelentőségű okmányt. Az 1848-iki önvédelmi harc belső szervezését igen érdekesen tüntetik fel Egressy Gábornak, mint az 1848-iki Szeged városi és csongrádmezei kormánybiztosnak a szabadságharcai emlékek vigadóbeli gyűjteményében most kiállított eme levelezései a honvédelmi bizottmánynyal, a szomszédos megyék kormánybiztosaival s a délvidéki honvédsereg vezéreivel, leginkább Nagy Sándor Józseffel és Kis Ernővel. A bánági vármegyék szabadságharcai mozgalmának hü képét nyerjük e levelezésből. Láthatjuk, mint gyűjtöttek a kormánybiztosok új meg új honvédseregeket, mint szerelték azokat fel a honvédelmi bizottmány utasításai szerint lőszerekkel és fegyverekkel s mint küldték azokat a táborba.

Bem tábornok meghátrálása. Lapunk egyik olvasónője az alábbi jóízű kis apróságot küldte be Bem tábornokról: Ez úgy történt, hogy 1849-ik év őszén, Beszterczére utaztában, keresztül kellett az öreg tábornoknak, kíséretével együtt Marosvásárhelyen utaznia. Valahogy megsejtették ezt a város lelkes hölgyei s nyomban készülni kezdettek az ünnepélyes fogadtatáshoz. Gr. *Lázár Eszter* vezetése alatt sok szép, ifju leány — fehér, piros, zöldbe öltözve, kezükben koszoruk- és zászlócskával — seregett össze, várva az érkező, bálványozással szeretett öregot. Amde ennek a készülődésnek nesztét vette már messziről Bem apó s nagy bölcsen megritált, vissza a már egyszer elhagyott Medgyesfalvára. A fértnak hadicsoleihez szokva, úgy gondolkozott, hogy a nők egyszeri úkértelen várakozás után végkép lemondanak a tüntető fogadtatás eszméjéről. De nem így történt. A híres tábornoknak tapasztalnia kellett, hogy a nők által kijátszatott. Ugyanis a mint másnap éjjel bevonult a városba s kipihenve magát, reggel szobájából kilépett: száz meg száz úde ajak csengő „éljen“ kiáltása fogadta s körülötte pillanat alatt — virágcsokrok-, koszoruk- és zászlócskából — óriási zalom emelkedett. Mit volt mit tenni, jó képet vágott az öreg a megostromláshoz s körülbelől azt gondolhatta, hogy ezek után kár volt életében az első hátrálást megkockáztatni.

A kolozsvári háromfontos ágyuüteg története, a 7-ik honvéd zászlóalj története s még egy pár kisedett közlemény lapunk közelebbi száma részére maradt.

Kályhákat

tűzálló agyagból vagy révi porcelán-földből, kitűnő minőségben, tartósan, tetszés szerinti alakban, izléses kiállításban, a szobához alkalmazott színben készít darabját 16 forinttól felfelé

GECSÉ LAJOS

kályha-készítő

Kolozsvárt, kőkeret-utca 11-ik sz.

Javitások gondal, tartósan és jutányos áron végeztetnek.

Vidéki megrendeléseket gyorsan és pontosan teljesít.

A „KÖZMŰVELŐDÉS”

IRODALMI ÉS MŰNYOMDAI

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

KOLOZSVART (főküzet BRASSÓBAN)

szíves figyelmebe ajánlja a modern graphikai követelményeknek megfelelően berendezett

KÖNYVNYOMDÁJÁT

mely újabban a legdiszesebb betűkkel szaporítottatott s így a legkényesebb igényeket is kielégítheti. 22 7-

KÖNYOMDÁJA, LITHOGRAPHIAJA

melyben a legjelesebb erők s a legkitűnőbb gépek vannak alkalmazva, a fővárosi és külföldi nagyobb műintézetek méltó versenytarsa.

Arai határozottak, olcsók.

Vidéki megrendeléseket pontosan teljesít.

HARANGÖNTŐDE

Alapított 1770-ben.

ANDRÁSOSZKY EFRAIM

(Az 1885-iki budapesti ország. kiállításon jurytag)

Több kiállításon első díjat nyert.

Kolozsvárt, a bel- és külmagyar-utca sarkán, saját házában.

ERDÉLYI ELSŐ SZABADALMAZOTT

nagy és kis harangok, valamint mindenféle rézárak öntődéje, kutak, szivattyúk, tűzfecske-öntők, gőz- és vízvezetési szerelvények

LEGNAGYOBB MŰHELYE.

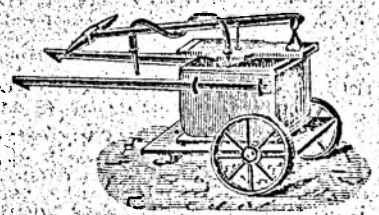
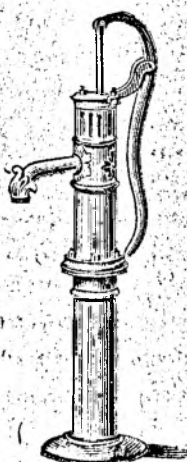
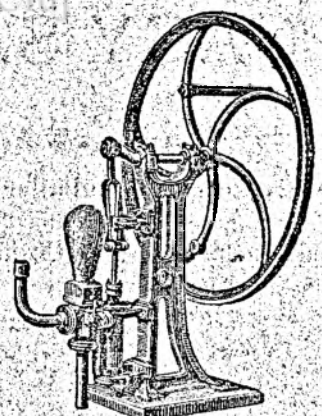
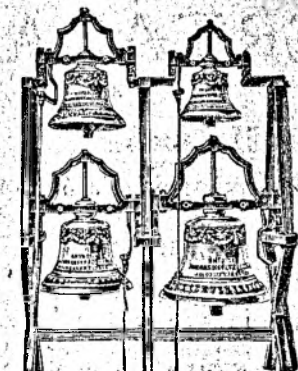
Ajánlja a főtiszt. papság, egyh. községek, azok gondnokai, valamint gyártulajdóosok figyelmébe a jelenkornak mindenképpen megfelelően, legújabban berendezett, az erdélyi részekben legnagyobb harangöntődjét;

az általa feltalált s a birodalom mindkét felében kir. szabadalommal kitüntetett, a haragnak vaskoronávali felszerelését, melynek előnyei, hogy a harang fogas ringón, ahoz alkalmazott ágyon minden kenőcs nélkül mozog, az ütője — mely réz s így a harang oldalát nem gördözi — szij helyett szintén réz hengerre van alkalmazva, a harangzás az eddigi erőnek egy negyed részével eszközölhető és a legszebb hangadás eszközölhető elő.

Elvállalja mindenfajta harang öntését, úgy a legnagyobb méretű, mint a legkisebb csengetyűk zenészi- leg öszhangzó csoportjai felállítását, elhasznált, megrepedt harangok újra öntését, valamint régi harangok újbóli felszerelését könnyebb járásmód szerint;

mindennemű utcái, kerti kutak, tűzfecske-öntők készítését, valamint iskolai és vasuti csengetyűk és harangok öntésére is — gyors szolgálat és jutányos ár mellett — vállalkozik. Kisebbszámú harangok raktáron készen vannak. Gőz és vízvezetési munkálatokat teljesít, szőkőkutakat és villámhárítókot felállít.

Ugy vidéki, mint helybeli szakmájába vágó minden megrendeléseket gyorsan és pontosan, szolid és jutányos árak mellett teljesít. Árjegyzékeket és költségvetéseket ingyen és bérmentve küld.

Díszkapuk, műkovacsolt lustterek, lámpák, gertyatartók, virág-asztalkák, vastetők vaslemezzel vagy üveggel fedve. Mindenféle épület-lakatos munkák, vasfolyosók és vaslépcsők. Készít balkon-

lépcső- és sir-rácsokat, főző kemencéket, lábon állókat rakott téglával vagy kalyhával bármilyen nagyságban jótállás mellett.

4-5 szobából álló lakás kerestetik kerttel, közel Szén-utczához. Több évre lesz kiveve. Pontos fizetés. Értesítést a kiadóhivatal ad.

ELLENZÉK

legnagyobb és legelterjedtebb POLITIKAI és TÁRSADALMI NAPILAP az erdélyi részekben.

Szerkesztője *Bartha Miklós* orsz.-gyűlési képviselő
Segéd-szerkesztő és laptulajdonos: *Magyary Mihály*.

Munkatársai a politikai élet legkitűnőbb vezérférfiai. Gazdag társadalmi rovattal, kitűnő tárczarovattal, melyekben egy-egy érdekes önálló eredeti közlemény mellett a legkitűnőbb angol regények látnak napvilágot „*Amica*” *Sámi-Lászlóné* jeles fordításában. Levelezői vannak az erdélyi részek minden pontján.

Előfizetési ára évnegyedre 4 frt.

Megrendelhető Kolozsvárt

2 11- az ELLENZÉK kiadóhivatalában

NAGY SÁNDOR GYÓGYSZERTÁRA

a „Vörös kereszt”-hez

42 3-

Maros-Vásárhelyt, Szent-György-utca 4-ik szám.

Gyógyszerészeti különlegességek. Illatszerek. Pipere és gyógyszappanok. Gyógyborok. Valódi tokai asszú, francia, és magyar Cognac. Mindennemű ásványvizek raktára.

Legkitűnőbb minőségű „China malaga” és „China vas malaga bor”. Sebészeti segédeszközök, kötszerek stb.

Ajánlom már évek óta közkeveltségnek örvendő alábbi „Gyöngyvirág” különlegességeimet:

„Gyöngyvirág” hölgypor.

A jó arczpor általános szükséglet hölgyek számára. Tulajdonságai, hogy a bőrt természetes fehérségben, finom és sima színben tünteti fel, hogy májbaj, leégés és fagy következtében származott foltokat elfed; annak elkészítésére a finomság legfőbb tökélyére kell hogy szemlélve legyen, hogy pusztá szemmel semmi nyomát ne lehessen az arczon észrevenni és hogy végül semmi ártalmas anyagot nem szabad tartalmaznia.

Mindenben tulajdonságok a „Gyöngyvirág” hölgyporban felfedezhetők.

A „Gyöngyvirág” hölgypor fehér- és rózsaszínben kapható.

Ára egy doboznak 40 kr.

„Gyöngyvirág” szájviz.

Ezen szájviz mindennemű szájbajok ellen legjobb orv- és gyógyeszer, különösen ajánlatik könnyen vérző fogínynál, a nyelven vagy a szájban előforduló pattanásoknál, nemkülönben bármilyenemű fogfájásnál, meggátolja a fogkőképződést, a száj ízét javítja és üdítőleg hat, a dohányzás, étel- és olvas vagy műfogak által előidézett kellemetlen szagot eltávolítja.

Egy evőkanálnyi szájvizet egy nagy pohár vízbe töltve, a száj többször jól kiöblítetik. Különösen ajánlatik este lefekvés előtti használata.

Ára egy üvegnek 40 kr.

„Gyöngyvirág” fogpor.

E győgyerejű fogporok a fogak tisztítására való alkalmazása által nemcsak az annyira kellemetlen fogkő távolítottik el, hanem a fogak fehérsége, zománcozatuk finomsága és tartóssága is mindinkább előmozdítottatik. A fogak között maradt ételmaradékok rothadását fertőtlenítőleg meggátolja. A szájüregben és nyelven támadni szokott apró pattanások képződését gátolja, illetve azok gyógyulását elősegíti.

Ára egy doboznak 40 kr. Egy kitűnő minőségű fogkefe hozzá 40 kr.

„Gyöngyvirág” arczkenőcs.

Ezen arczkenőcs szeplő, májfoltok, elégség, apró pattanások és az arcz és orr vörössége ellen, mint a legjobb eredménnyel használható szer ajánlatik. Elégségben este lefekvés előtt egy horonytí gyöngyben az arczra kenni és reggel „Gyöngyvirág szappan” segítségével és vagy főtt vízzel lemosni.

Ára egy tégelynek 40 kr.

„Gyöngyvirág” mozdóvíz.

Ippen olyan hatással bír, mint a „Gyöngyvirág arczkenőcs”, különösen ajánlatik az ugynevezett fényes vagy zsíros arczbőrre, melynek rövid használat után, természetes színét visszaállítja.

Használati utasítás: Mozdóvízbe elégséges egy kávékanálnyit tölteni s azaz az arczot megmosni vagy egy kis darab puha lenrongyra töltve, azaz az arcz gyöngyben bedörzsölné.

Ára egy üvegnek 40 kr.

„Gyöngyvirág” szappan.

Kitűnő minőségű és kellemes illatu szappan, mely a fenti kenőcs és vízhez használva, azok hatását nagyban elősegíti.

Ára egy darabnak 40 kr. — 8 db egy csinos dobozban 1 frt.

„Gyöngyvirág” illatszer.

Igen kellemes erdei gyöngyvirágból készült illatszer.

Ára egy kis üvegnek 40 kr, nagy üvegnek 1 frt 20 kr.

Ezeken kívül ajánlom még a következő készítményemet:

„Sósorszesz” 40 és 80 kr.

Hajfestőszer, mely a hajnak természetes fehérségét és szép fekete színét rövid használat után helyreállítja. Ára e y üvegnek 40 kr.

Hatásos fogecsepp, mely a fogfájást rövid idő alatt megszünteti. Ára egy kis üvegnek 20 kr.

Gillszta csokoládé, biztos hatása. Egy szelet 10 kr.

Jegyzőtinta és keményített, fehérenemű jegyzésére. Ára 40 krajczár.

Magyar bajuszkenőcs, 4 színben, 10, 15 és 20 krajczár dobozokban.

Tyukszemtapasz, számtalan esetben jó eredménnyel használtatott. Ára 10 kr.

Pinglőpüsspecsétvíz, kitűnő szer mindennemű pecsét eltávolítására. Ára egy üvegnek 10, 20 és 50 kr.

Dr. Tisehler Gyula fogorvos elismert legjobb hatású szájvize és fogporának főraktára.

Nagy Sándor gyógyszerháza a „Vörös kereszt”-hez M. Vásárhelyt, Sz. György-utca 4 sz.

Közmuvelődés irodalmi és műnyomdai részvénytársaság Kolozsvárt.